
REVISTA *KIȘINEVSKIE EPARHIAL'NYE VEDOMOSTI* – MEDIU PURTĂTOR DE RECLAMĂ (1867-1917)

Vera Serjant

Kișinevskie Eparhial'nye Vedomosti este cea de-a doua publicație oficială din Basarabia apărută după o perioadă de 13 ani de la lansarea primei publicații, ziarul *Bessarabskie Oblastnye Vedomosti* (1854). Apariția acestei publicații a constituit un eveniment important în viața religioasă a întregii eparhii, cât și a clerului în ansamblu. Programul ei de activitate aprobat de Sfântul Sinod și elaborat după modelul „Vedomstiilor” guberniale din Imperiul Rus, cuprindea două părți: oficială și neoficială. În partea oficială, de regulă, erau publicate hotărârile Sfântului Sinod și dispozițiile conducerii eparhiei Chișinăului și Hotinului. Cea neoficială (suplimentul buletinului) era destinată cuvântărilor, predicilor, articolelor cu subiecte moral-spirituale și religioase, dărilor de seamă ale instituțiilor și societăților cu profil religios, jurnalelor congreselor eparhiale, informațiilor din istoria bisericilor și mănăstirilor, statisticilor eparhiale.

Ca și orice organ de presă, programul revistei includea și rubrica *Anunțuri* sau *Înștiințările*, cum o numeau la începutul ediției. Tocmai compartimentul dat din activitatea acestui mediu de informare în masă, va constitui tematica prezentului articol. Drept izvor de cercetare a lui ne-a servit colecția de reviste depozitată în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Moldovei. Muzeul deține o bogată colecție a Buletinului eparhial, mai mult de 1200 de numere, din cele aproximativ 1500 ieșite în total. Ea cuprinde colecțiile complete din anii 1868, 1871, 1872, 1883, 1898-1902, 1906-1908, colecțiile incomplete din anii 1867, 1873, 1877, 1879-1882, 1886-1889, 1893, 1894, 1897, 1903-1905, 1909-1913 și numerele aparte din 1876, 1878, 1885, 1896, 1914-1917. Nu dispunem de nici un exemplar din anii 1869, 1870, 1874, 1875, 1884, 1888, 1890, 1892, 1895 (Malahov 1999, 119).

În articolul de față nu vom face o caracteristică a activității și conținutului revistei, acest lucru fi-

ind făcut anterior de către L. Malahov (1999). Subiectul acestui articol îl va constitui publicitatea. Abordarea lui va fi axată pe următoarele direcții: 1. Determinarea perioadei de apariție a reclamei pe paginile revistei și evoluția ei pe parcursul celor 50 de ani de apariție; 2. Rolul reclamei și contribuția acesteia la editarea organului bisericesc; 3. Identificarea persoanelor/firmelor locale, care comandau serviciile de reclamă, promovându-și produsele și serviciile pe paginile acestei tipărituri cu un public consumator special. Preoțimea era considerată drept una dintre cele mai instruite pături sociale din ținut.

Primul anunț publicitar apărut în Buletinul eparhial care, de altfel, a apărut în două limbi, rusă și română, este cel din nr. 10, 1867. Subiectul lui este legat de apariția cărții cu cuvântările și învățăturile Înalt Preasfințitului Leontie, Episcop de Podolia și Brațlav. Carte care, conform anunțului, putea fi procurată la un preț de 1 rublă 50 de copeici în cancelaria Înalt Preasfinției Sale, casa arhierescă din Cameneț-Podolsk. Tocmai astfel de anunțuri cu subiecte editoriale (apariția unor organe de presă și abonarea la ele, apariția unor cărți) vor constitui tematica anunțurilor publicitare ce vor fi publicate în partea neoficială a revistei în primii ani de ediție. În mare parte subiectele editoriale ale acestor anunțuri țineau de tematica religioasă. A fost o perioadă, însă, și anume în anii '80 ai sec. XIX, apoi anii 1910-1911 (în această perioadă lipsește și reclama comercială), când aceste anunțuri aproape că lipsesc din spațiul editorial al publicației. Toate acestea ne permit să constatăm că rubrica *Anunțuri* n-a constituit un punct constant din programul de activitate al acestui organ de presă.

Cercetătorul V.S. Kočmar de la Biblioteca științifică a Universității Naționale „I.I. Mečnikov” din Odesa, afirmă în baza cercetării colecției de Buletine ale eparhiilor Chișinăului și Hotinului și a celei de Herson, că strămoșul reclamei – anun-

țul, apare în aceste reviste începând cu anul 1902 (Кочмар 2010, 50). Cercetarea de visu a colecției muzeale, cât și a celei digitale a Bibliotecii Naționale /catalogul on-line/, ne permite să susținem, că anunțul publicitar a apărut cu mult mai devreme, iar reclama comercială va apărea în revistă la începutul anilor '90 ai sec. XIX. Două reclame le-am găsit totuși ceva mai devreme. Este vorba de anunțul/reclama magazinului bisericesc al lui F.I. Ivanov din nr. 5-6, 1868¹ și cel al fabricii de obiecte sculptate al lui Ștefan Bolgarov din Odesa din nr. 22, 1871². Magazinul bisericesc al lui Fedot Ivanov este unul din primele magazine bisericești deschise la Chișinău. Negustorul din gilda I-a, Fedot Ivanovici Ivanov, a fost o personalitate cunoscută în oraș. A ocupat funcții de răspundere, printre care și postul de primar al orașului. Timp de nouă ani a ocupat și postul de staroste al catedralei din Chișinău (KEB 1873). După moartea lui prematură, afacerea din strada Zolotaia (Haralampievskaia), este continuată de soția sa, A.S. Ivanova, preluată mai apoi de Fiodor Alexeevici Iusov (KEB 1892a).

Începând cu anii '90 ai sec. XIX și până în anii 1908-1909 revista va publica reclame cu mesaje diverse. Taxa, însă, la aceste anunțuri va fi indicată în revistă abia începând cu nr. 10, 1908. Tocmai atunci, când numărul de reclame se micșorează. De ce redacția a ezitat să publice taxele la reclame? Doar lucrul acesta nu însemna, că pentru reclame nu se achitau bani. Presupunem, că motivul ar fi în statutul de organ oficial al revistei și supravegherea strictă a programului de activitate din partea conducerii eparhiale, cât și caracterul religios al conținutului ei.

Publicarea pentru prima dată a unui anunț în Buletin, care cuprindea o pagină costa 3 ruble, pentru o jumătate de pagină 1 rublă 50 de copeici, ¼ din pagină 75 de copeici. Publicarea a doua oară a anunțului costa pentru o pagină 2 ruble, o jumătate de pagină 1 rublă, ¼ din pagină 50 de copeici. Pentru jumătate de an se încasa pentru o pagină 40 de ruble, o jumătate de pagină 20 de ruble, ¼ din pagină 10 ruble. Anual pentru o pagină se încasa 75 de ruble, o jumătate de pagină 37 ruble 50 de copeici, ¼ din pagină 18 ruble 75 de copeici. Această taxă va fi constantă până în anul 1917, ultimul an de apariție a publicației bisericești. Ea va fi inserată de fiecare dată mai

jos de cuprinsul fiecărui număr al revistei, chiar dacă anunțătorii, începând cu anii 1910-1911, nu se grăbeau să publice reclamele lor în acest organ de presă. Una din cauzele dispariției reclamelor din Buletin o considerăm că ar fi creșterea numărului de publicații, în special cele particulare, apărute în Basarabia în această perioadă. Printre ele este și revista *Наше объединение*, primul număr al căreia a ieșit la 18 decembrie 1909. O revistă spiritual-religioasă, politică, economică și literară cu orientare monarhică, editată de către preotul Ieremia Cecan din Nișcani, Orhei. Redacția se afla la început în Chișinău, în strada Kievului, casa lui Hrișanovskaia. Organul „personal” al clerului basarabean, cum se exprima însuși redactorul I. Cecan, ieșea o dată pe săptămână, cu un tiraj de 800 de exemplare. Costul abonării era de 4 ruble. Taxa pentru reclame înainte de text pentru un rând petit, într-o singură coloană era de 10 copeici, în urma textului, de 5 copeici. Din august 1911 își schimbă denumirea în *Объединение*, redactor devenind Eugenia Cecan, soția lui Ieremia Cecan și va ieși de sub tipar până la 23 august 1912. În ultimul an de apariție se mărește și taxa la anunțuri, ajungând la 20 de copeici pentru un rând petit, într-o singură coloană înainte de text și, respectiv, în urma textului la 10 copeici (*Объединение* 1912a). Anunțătorii, în special cei locali, s-au folosit de serviciile acestei reviste, deoarece reclamele lor, îndeosebi cele cu subiecte religioase pot fi întâlnite pe paginile ei. Revista, însă, cum s-a exprimat editorul ei în nr. 1 din 18 decembrie 1909, n-a urmărit „scopuri comerciale”, așa cum au urmărit alți editori particulari, editându-și publicațiile. Ea urma să servească cauza comună: unirea preoților din întreaga eparhie și a enoriașilor lor în vederea ridicării spiritului creștinilor din Basarabia, cât și stării lor economice; întoarcerea influenței preoțimii asupra societății pe care ar fi trebuit s-o aibă conform statutului ei. Editorul ruga, totuși, preoții să se aboneze la această revistă, sprijinind, astfel, editarea ei. Revista a fost editată cu binecuvântarea Arhiepiscopului Basarabiei, dar după câțva timp autoritățile eparhiale nu aprobau ceia ce se scria pe paginile ei. Preotul Cecan aborda într-o manieră îndrăznească unele aspecte din viața clerului basarabean (inclusiv delapidarea de bani publici). Autoritatea acestei publicații în rândul clericilor a fost diferită. Ea a avut mulți susținători, dar și mulți adversari și chiar dușmani (Popovschi 2000, 273). Multe articole din revista preotului Cecan erau criticate în ziarele

¹ MNIM, FB-22926-5, p. 50-51.

² MNIM, FB-22925-29, p. 558.

Бессарабей, Друг și Бессарабская жизнь. Excepționând orientările „în spiritul epocii monarhiste” și privită din perspectiva presei bisericești din Basarabia, revista *Nașe Obredinenie* poate fi considerată un fenomen de excepție în istoria presei basarabene (Danilov 2012, 114).

Ieremia Cegan a intrat în istoria presei basarabene și cu alte publicații de mai târziu. În anul 1916 când edita ziarul „Basarabia”, a fost ales de congresul eparhial în calitate de redactor al Buletinului, care urma să fie reorganizat (KEB 1916). Decizia de reorganizare a Buletinului, adoptată de congresul eparhial urma să fie aprobată de Sfântul Sinod, ceea ce nu s-a întâmplat. Dar, alegerea lui la postul de redactor este o dovadă în plus că activitatea lui de editor, a fost apreciată în rândul preoțimii basarabene.

Nu poate fi motivată în nici un fel lipsa anunțurilor din Buletin în anii 1910-1911, prin apariția revistei *Luminătorul* (1908), doar revista nu publica reclame în acea perioadă.

În unele numere ale Buletinului din anii '90 ai sec. XIX (1894, 1895, 1897) și primii ani ai secolului XX (1900, 1901, 1904, 1906), în special, ultimele numere din an sau primele din noul an, găsim un *Indicator* de reclame publicate pe parcursul anului întreg. Aici se indica în ce numere ale revistei au fost publicate cutare sau cutare reclamă. Analizând aceste *Indicatoare* putem constata numărul de reclame publicate în decursul acestor ani. După 1907 acest *Indicator* dispare din spațiul editorial al revistei.

Anii 1901, 1902, 1903, 1904, 1907, 1909 se caracterizează printr-o prezență instabilă a reclamelor. În acești ani apăreau reviste fără nici o reclamă, spre exemplu, cum au ieșit numerele 5, 6, 7 din anul 1902 sau nr. 16, 17, 18, 19 din anul 1909. Exemplarele din anii 1910-1911 practic nu conțin reclame ale firmelor. De remarcat că la sfârșit de an și la început de an predominau ofertele de abonare la diferite publicații din Moscova, Sankt Petersburg, Odesa și alte orașe rusești, cât și la publicațiile locale. Dacă în anii 1912-1913 mai apare din când în când vreo reclamă comercială, apoi în anii următori și chiar până la sfârșitul apariției publicației nu mai întâlnești astfel de reclame. Rar de tot mai găsim în acești ani și reclame cu subiecte editoriale.

O particularitate a presei în general, inclusiv a celei basarabene de la sfârșitul secolului XIX -

începutul sec. XX, constă în legătura ei strânsă cu reclama. Reclama a constituit pentru o serie de ziare și reviste izvorul de bază al veniturilor lor. Situația la acest capitol a revistei oficiale bisericești din Basarabia a fost de altă natură. Pentru a ne convinge de aceasta, să urmărim în baza căror finanțe se edita Buletinul. Chiar din primul an de apariție, organul de presă al eparhiei Chișinăului și Hotinului, se edita în baza banilor strânși din abonarea la această revistă. Dacă la începutul editării toate bisericile eparhiei „au fost invitate să se aboneze la revistă”, în 1892 „stăpânirea eparhială a dispus ca toate bisericile, cum și „nastoiateli” mănăstirilor și schiturilor de călugări și de maici să se aboneze la „Vedomstiile” eparhiale în mod obligatoriu” (Popovschi 2000, 210). Abonarea se făcea prin intermediul „blagocinilor” sau direct la redacția revistei. Tot prin „blagocini” se expedia revista, care-și luau singuri de la redacție exemplarele apărute, așteptând prilejuri de a le trimite prin cercurile lor protopopești. Costul revistei era la început de 6 ruble anual cu trimitere și livrare, fără trimitere și livrare 5 ruble 50 de cop. Din 1892 prețul s-a coborât la 4 ruble (KEB 1891), ca mai apoi să revină la 6 ruble după anul 1906. Tirajul Buletinului a variat pe parcursul anilor. De exemplu, în 1867 s-au editat 689 de exemplare, în 1868 – 620, în 1869 – 600, în 1874 – 696 (Popovschi 2000, 139). În anul 1905, tirajul a fost deja de 1100 exemplare, dintre care 100 de exemplare se distribuiau gratis în schimbul altor reviste bisericești ale altor eparhii. În anul 1908 „Vedomstiile” au ieșit în număr de 1125 exemplare (KEB 1909a). În anul 1910 tirajul Buletinului era de 1000 de exemplare (Обзор 1911).

Banii colectați în urma abonării la această revistă nu ajungeau întotdeauna pentru editarea ei. Problema această era discutată în fiecare an la congresele eparhiale, însă, nu întotdeauna se rezolva pozitiv. Congresul eparhial din anul 1906 a luat hotărâri importante în privința editării Buletinului: s-a decis de a mări din nou taxa la abonare, ajungând din nou la 6 ruble, iar numărul de reviste a crescut de la 24 la 52 de numere anual. În jurnalul nr. 25 al acestui congres, punctul 3, se menționa: „În scopul economiei finanțelor, a propune redacției de a limita după posibilități rubrica *Cronica locală*, iar dările de seamă, informațiile diferitor instituții să se publice din contul acestor instituții”. Așadar, problema finanțării re-

СОДЕРЖАНИЕ № 10.

**** Отдѣлъ официальный. ****

1. Распоряженіе Епархіальнаго Начальства. 2. Епархіальныя извѣстія. 3. Отношеніе Первоприсутствующаго члена Святѣйшаго Правительствующаго Синода, Митрополита С.-Петербургскаго и Ладожскаго, отъ 16 февраля сего 1908 года за № 1732 на имя Преосвященнаго Владимира, Епископа Кишиневскаго и Хотинскаго. 4. Отъ Братства во имя Царицы Небесной. 5. Воззваніе. 6. Поученіе предъ сборомъ пожертвованій на припадочныхъ и слабоумныхъ дѣтей, призрѣваемыхъ въ пріютахъ Царицы Небесной. 7. Отъ редакціи. (Страницы 53—60).

**** Отдѣлъ неофициальный. ****

1. Новый судъ надъ Иисусомъ Христомъ. 2. Значеніе церковнаго пѣнія въ дѣль обновленія церковно-приходской жизни. 3. Дѣтская пѣснь Пресвятой Богородицѣ. 4. Мои воспоминанія. 5. По поводу послѣдняго отчета по свѣчному заводу. 6. Списокъ древнѣйшихъ цркви Бесарабской губерніи. 7. Епархіальная хроника. 8. Изъ писемъ въ редакцію. 9. Изъ законопроектовъ Мин. Внутр. Дѣль объ отношеніи государства къ отдѣльнымъ вѣроисповѣданіямъ. 10. Почтовый ящикъ. (Страницы 353—389).

При этомъ № прилагается листокъ Христо-Рождественскаго Братства № 224 и приложеніе къ листкамъ № 29.

**Цѣна годовому изданію 6 руб. съ пересылкою,
а за мѣсяць 50 коп.**

ПЛАТА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ:

1-й разъ за страницу 3 р., 1/2 стр. 1 1/2 р., 1/4 стр. 75 к., 2-й и послѣдующіе разы за стр. 2 р., 1/2 стр. 1 р., 1/4 стр. 50 к. Въ полгода за страницу взимается 40 руб., за 1/2 стр. 20 р., за 1/4 стр. 10 р.; въ годъ за страницу 75 р., за 1/2 стр. 37 р. 50 к., за 1/4 стр. 18 р. 75 к.

ПОДПИСКА

принимается у о.о. благочинныхъ епархій и въ Редакціи «Кишинев. Еп. Вѣдомостей», въ Кишиневѣ, Садовая ул., № 30.

О.о. благочинные, при отсылкѣ въ Редакцію подписныхъ денегъ за цѣмъ своей округѣ, благоволятъ прилагать и адреса подписчиковъ. За переѣмъ адреса, послѣ подписки, взимается Редакціей дополнительная плата въ 25 коп.

Рукописи должны доставляться въ Редакцію четко переписанными, за полною (по крайней мѣрѣ для свѣдѣнія Редакціи) подписью автора и съ обозначеніемъ адреса. По усмотрѣнію Редакціи, рукописи подвергаются иногда сокращеніямъ и исправленіямъ. Статьи, присланныя безъ указанія о гонорарѣ, считаются бесплатными. Непринятія для печати рукописи возвращаются авторамъ или лично, или по почтѣ, если будутъ присланы марки на пересылку; неустраиваемыя же, въ теченіе года, уничтожаются.

1. Taxa pentru reclame ale revistei
Кишиневские епархіяльные ведомости (КЕВ),
publicată în nr. 10, 1908.

ЦЕРКОВНЫЕ ТОВАРЫ И ВЕЩИ, НАХОДЯЩИЕСЯ ВЪ МАГАЗИНѢ КУПЦА Ѳ. И. ИВАНОВА. НА ЗОЛОТОЙ УЛИЦѢ ВЪ КИШИНЕВѢ.

ИКОНЫ въ кіотахъ, серебряныя ризы работы гельдежерванной и чеканной, разной величины и цѣны.

ИКОНЫ въ футлярахъ овальные и безъ футляра разныхъ цѣвъ въ 3-хъ лицахъ св. Троицы.

МЕДАЛЬОНЫ раскрытые серебряныя, золоченныя и не раскрытыя съ камнями.

ИКОНЫ въ кіотахъ, ризы накладнаго серебра золоченныя и бѣлыя разной величины и разныхъ святыхъ.

КРЕСТИКИ золотые съ эмалью, золотые, и коралловые и разныхъ сортовъ.

КРЕСТЫ ручныя церковныя для благословеній разного сорта.

ЧАШИ съ дисками серебряныя со всѣмъ приборомъ разные.

КОВЧЕГИ серебряныя, золоченныя съ футлярами стеклянными колпаками.

ДАРОХРАНИТЕЛЬНИЦЫ серебряныя и накладнаго серебра.

ЧАШЕЧКИ съ блюдами для теплоты, серебряныя и золоченныя.

3. Fragment din reclama magazinului bisericesc al lui
F. Ivanov, publicat în revista KEB nr. 5-6, 1868.

vistei exista și nu o singură dată era ridicată de redactori în fața oficialităților. V. Kurdinovski, care a lucrat 10 ani la revistă, 7 ani în calitate de redactor și 3 ani de colaborator, afirma în articolul „Ultimul cuvânt al inculpatului” publicat în nr. 1, 1913: „Revista și-a pierdut după anul 1908

IX. О б ъ я в л е н і я .

Отъ Комитета Краснаго Креста. №№ 1—2 стр. 1.

Отъ мастерской церковной живописи при Моск. школѣ. Попечительство Государыни Императрицы о глухо-нѣмыхъ. №№ 1—2 стр. IV.

Отъ магазина церковной утвари Д. Кара-Стоянова. № 9 стр. 49, № 5 стр. 93, № 6 стр. 121, № 7 стр. 148, № 8 стр. 173, № 9 стр. 199, № 10 стр. 224, № 12 стр. 297, № 13 стр. 421, № 14 стр. 356, № 15 стр. 425, № 18 стр. 501, № 20 стр. 559, № 21 стр. 583, № 22 стр. 608.

Отъ живописнаго заведенія И. Зогова, въ Черниговѣ. № 6 стр. 120.

Отъ магазина церковной утвари Д. Спынулова. № 7 стр. 149, № 8 стр. 172, № 9 стр. 198, № 10 стр. 225, № 4 стр. 255, № 12 стр. 298, № 13 стр. 320, № 14 стр. 357, № 15 стр. 389, № 21 стр. 585, № 22 стр. 607.

Отъ иконостасной мастерской Е. Прохоренко. № 11 стр. 254, № 12 стр. 296, № 13 стр. 319, № 15 стр. 386, № 21 стр. 582.

Отъ мануфактурнаго магазина Д. Авдоница, Н. Сыроматникова и В. Терешовскаго. № 13 стр. 322, № 14 стр. 354, № 15 стр. 385, № 16 стр. 423, № 17 стр. 477, № 18 стр. 499, № 21 стр. 581, № 22 стр. 604, № 23 стр. 653.

Отъ мануфактурнаго магазина «Коганъ и Сынь». № 13 стр. 323, № 14 стр. 355, № 15 стр. 388, № 16 стр. 424, № 18 стр. 500, № 21 стр. 584, № 22 стр. 606.

Отъ духовнаго портного К. Чагова. № 4 стр. 64, № 12 стр. 299, № 15 стр. 384, № 16 стр. 387, № 23 стр. 652.

Отъ магазинновъ Шаха и Болшера о книгахъ Арсенія, епископа Псковскаго. № 4 стр. 65, № 11 стр. 263, № 12 стр. 295, № 15 стр. 383, № 21 стр. 580.

Отъ типо-литографіи Э. Шлямовича № 7 стр. 146, № 12 стр. 299, № 15 стр. 384.

2. Extras din Indicatorul de reclame pe anul 1905,
publicat în revista KEB nr. 2, 1906.

ОБЪЯВЛЕНІЕ.

Первоначальная въ Одессѣ фабрика злѣнныхъ работъ Стефана Болгарова, въ соб. д., на Молдованкѣ ил Кертамышеской ул., ниже мельницы Хаги.

Имѣю честь довести до свѣдѣнія публики, что на моей фабрикѣ изготовляются разныя злѣнныя работы для украшенія потолковъ, карнизовъ, гербовъ, фасадовъ и иконостасовъ, а также принимаю заказы на живописныя, мазарныя и выѣсочныя работы, по весьма умереннымъ цѣнамъ.

С. Болгаровъ.

4. Anunțul publicitar al fabricii de obiecte sculptate a
lui Ș. Bolgarov, publicat în revista KEB nr. 22, 1871.

din aspectul și conținutul de altădată, din influența pe care o avea în rândul cititorilor/preoților basarabeni, din motive financiare. Costul abonamentului de 6 ruble nu acoperea toate cheltuielile de editare a revistei” (costul unei foi tipărite la tipografie crescuse de la 14 ruble la 18 ruble). Deși

**ИКОНОСТАСНАЯ
МАСТЕРСКАЯ
Е. ПРОХОРЕНКО**
въ гор. Кишиневъ,
на углу Губернской и Киевской улицъ, во дворѣ
ОХОТНИЧЬЯГО КЛУБА.
ПРОИЗВОДИТЬ ИКОНОСТАСНЫЯ РАБОТЫ
САМОЙ НОВѢЙШЕЙ АРХИТЕКТУРЫ,
передѣлываетъ и исправляетъ старыя иконостасы,
живопись, ПЕРЕЗОЛОТУ КИОТОВЪ, РЕМОНТЪ и
РОСПИСЬ ЦЕРКВЕЙ.
Иконостасный мастеръ Е. Прохоренко.

5. Reclama atelierului de pictare a iconostaselor al lui E. Prohorenko, publicată în revista *KEB* nr. 20, 1899.

СЕКЛАДЪ
АПТЕКАРСКИХЪ И КОСМЕТИЧЕСКИХЪ ТОВАРОВЪ
превизора **А. С. КЕНИГШАЦА**
уголь Пушкинской и Николаевской улицъ.
ОТДѢЛЪ КОСМЕТИЧЕСКИХЪ ТОВАРОВЪ.
ТРАНСПОРТЪ КОСМЕТИЧЕСКИХЪ ТОВАРОВЪ
первоклассныхъ заграничныхъ и русскихъ фабрикъ:
Мыла туалетныя и гигиеническія. О-де-колонъ. Духи. Пудра. Туалетныя
и цвѣточныя воды. Кремы, тѣсто и молоко для ухода за кожей.
Фиксатуры, помада и краска для волосъ. Средства для зубовъ и
всѣ прочія косметическія произведенія.
Зубныя, ногтевыя и головныя щетки, гребни, пушки, пудреницы
лучшихъ французскихъ и английскихъ фабрикъ
Громадный и разнообразный выборъ предметовъ для
ПРАЗДНИЧНЫХЪ ПОДАРКОВЪ,
туалети, принадлежи, и всевозможныхъ „ARTICLES DE PARIS“.
ОТДѢЛЪ АПТЕКАРСКИХЪ ТОВАРОВЪ.
Колоніальныя и носкательныя товары. Прованское масло высшаго
качества (Nice Vierge), тресковый рыбій жиръ (Bergen), ладанъ, ко-
малецъ, розовое масло, лампадное масло высшаго качества, химическія и
фармацевтическія продукты. Перевязочный матеріалъ. Патентованныя
заграничныя препараты. Дезинфекціонныя средства.
НАТУРАЛЬНЫЯ И ИСКУССТВЕННЫЯ МИНЕРАЛЬНЫЯ ВОДЫ.
ОТДѢЛЪ ФОТОГРАФИЧЕСКИХЪ ПРИНАДЛЕЖНОСТЕЙ.
Аппараты для фотографіи новѣйшихъ усовершенствованныхъ си-
стемъ. Пластины, бланки и всѣ прочія принадлежности и химиче-
скіе продукты для фотографіи.

7. Reclama depozitului de produse farmaceutice și cosmetologice al lui A. Kionigșat, publicată în revista *KEB* nr. 5, 1900.

a apreciat schimbările pozitive din aspectul și conținutul revistei, cât și îmbunătățirea procesului de expediere a ei, congresul eparhial din anul 1908, n-a acceptat cerințele comisiei în frunte cu V. Kurdinovski de a mări abonamentul cu un leu. Congresul nu i-a îndeplinit nici cerința lui Iosif Parhomovici, redactor-predecesor al Buletinului, când a cerut ca abonamentul să fie mărit până la 7 ruble pe an (*KEB* 1913a)

ДЕШЕВАЯ ПРОДАЖА
КНИГЪ
ПО ВСѢМЪ ОТРАСЛЯМЪ НАУКЪ и ЗНАНІЙ
— съ большой скидкой % съ номинальныхъ цѣнъ: —
ВЪ КНИЖНОМЪ и ПИСЧЕ-БУМАЖНОМЪ
магазинѣ „ОБРАЗОВАНИЕ“
Э. ШИМОВИЧА
Александровская ул., домъ ДОНЧЕВА.
Тамъ-же разнообразный выборъ письменныхъ и канцеляр-
скихъ принадлежностей по цѣнамъ ВЕСЬМА ДЕШЕВЫМЪ.

6. Reclama Librăriei și Papetăriei Obrazovanie a lui E. Șlimovici, publicată în *KEB* nr. 19, 1900.

ОТКРЫТА
„Женская Лечебница съ Родильнымъ Отдѣленіемъ“
ВРАЧА
Н. М. ГОЖАНСКОЙ.
ВЪ ЛЕЧЕВНИЦѢ
ИМѢЮТСЯ ПОСТОЯННЫЯ КРОВАТИ.
Плата за полное содержаніе по 2 р. въ сутки
ВЪ ОТДѢЛЬНЫХЪ НОМЕРАХЪ
Родильнаго Отдѣленія 3 р. въ сутки за полное содержаніе.
П Р И Е М Ъ
приходящихъ больныхъ съ 10 часовъ до 2-хъ
вѣднхъ везплатно
отъ 9 час. до 10 час.
Лечебница помѣщается на углу Семинарской и
Подольской, № 52.

8. Caseta publicitară a spitalului de femei cu secția „Noi-născuți” a doctorului N. Gojanskaia, publicată în revista *KEB* nr. 13, 1901.

Cel mai interesante, că, până la 1910, nu găsim nici o propunere, ca această situație financiară să fie rezolvată și din contul reclamelor. Era cunoscut, că reclamele aduceau venit publicației. Într-o dare de seamă a redacției, publicată în nr. 18, 1909, se menționa, că revista a avut drept venit în urma publicării reclamelor pe anul 1908 – 102 ruble 85 de copeici. Pentru prima dată congresul eparhial din 1910 hotărăște ca cheltuielile pentru

ВЪ КНИЖНОМЪ МАГАЗИНЪ

Н. О. ШАХА

ПОСТУПИЛА ВЪ ПРОДАЖУ

К Н И Г А:

ИЗЪ ПЕРЕЖИТАГО

(СБОРНИКЪ).

Выпускъ первый: ВЪ СВѢТСКОМЪ ЗВАНІИ

СВЯЩЕННИКА

Михаила Юркевича.

Одесса 1903 года.

Цѣна 00 к.

9. Caseta publicitară a magazinului de cărți al lui N.O. Șah, publicată în revista *KEB* nr. 5, 1904.

editarea revistei să se facă strict din veniturile obținute din abonare și publicarea reclamelor. Este prima dată când se vorbește direct despre reclame ca surse de finanțare. Această decizie privitor la rolul reclamei în editarea revistei n-a dat rezultate mari. În anii 1910-1911 rubrica *Anunțuri* practic lipsește din programul revistei. Doar din când în când mai apar reclamele magazinului de ceai chinezesc din Chișinău, fosta afacere a lui Ananii din orașul Kiev, din strada Pușkin vis-à-vis de catedrală, ale magazinului de încălțăminte al lui Iakovenko și magazinul bisericesc al lui Kara-Stoianov. Puține reclame sunt inserate pe paginile revistei și în anii 1912-1913.

În anii 1911-1912 apar foarte multe numere unite. În anul 1911 au ieșit 7 numere unite, adică 14 numere din 52. Ele au fost următoarele: 15-16, 30-31, 33-34, 44-45, 46-47, 48-49, 50-51. În 1912 s-au unit 10 numere, adică 20 din 52: 1-2, 12-13, 17-18, 22-23, 24-25, 28-29, 30-31, 32-33, 34-35,

МАГАЗИНЪ

церковной утвари. мельхіоровыхъ, мѣдно-металлическихъ и др. товаровъ

ПРЕЕМНИКА ФИРМЫ П. И. БОБУРОВА

Д. Е. СПЫНУЛОВА

Харлампіевская, домъ Ивановой

ВЪ КИШИНІЕВѢ.

симъ честь имѣеть довести до всеобщаго свѣдѣнія, что магазинъ, перешедшій къ новой фирмѣ на довольно выгодныхъ условіяхъ, имѣеть возможность продѣвать всѣ свои товары по весьма доступнымъ цѣнамъ, въ чемъ можно лично убѣдиться при первомъ посѣщеніи магазина и льститъ себя надеждой, что всѣ много-уважаемые покупатели не оставятъ его своимъ вниманіемъ.

Съ почтеніемъ

Преемникъ фирмы П. И. Бобурова

Д. Е. Спынуловъ.

Фирма существуетъ съ 1880 г.

10. Reclama magazinului bisericesc al lui D. Spânulov, publicată în revista *KEB* nr. 12, 1904.

51-52. Apariția simultană a două numere vorbește despre insuficiența banilor pentru editarea revistei sau lipsa de materiale pentru a fi publicate. Cu adevărat, situația revistei se înrăutățește, odată ce la congresul eparhial din 1912 a fost înaintată propunerea ca organul eparhial să fie luat din mâinile prezenților redactori (pe atunci V. Kurdinovski și A. Bogoiavlenski) și dat în mâna unui oarecare preot din orașul Chișinău mai puțin ocupat, dar priceput în ale jurnalismului (*KEB* 1913a). Propunerea această n-a fost realizată. Redactor al părții neoficiale va continua să fie până în 1916 V. Kurdinovski, urmat de arhimandritul Damian, iar al părții oficiale A. Bogoiavlenski, urmat de V. Reșetnicov.

V. Kurdinovski s-a născut în anul 1871 în regiunea Poltava. Și-a făcut studiile la Seminarul Teologic din Poltava (1885-1891) și la Academia Teologică din Sankt-Petersburg (1895). La Chișinău vine în 1896, în calitate de profesor de limbă și literatură

ЗЕМЛЕДѢЛЬЧЕСКІЯ МАШИНЫ И ОРУДІЯ

Э. Шліомовича

въ Кишиневѣ

уголъ Николаевской 90 и Михайловской 57.

ИЗЪ ЛУЧШИХЪ ЗАГРАНИЧНЫХЪ И РУССКИХЪ
ЗАВОДОВЪ И ФАБРИКЪ.

КАКЪ-ТО:

Плуги, сѣялки, вѣялки, соломорѣзки, кукурузныя молотилки, локомобили, жатки, сноповязалки, устройство мельницъ и заводовъ.

Швейныя машины, Игральныя ящики, мельничныя принадлежности, а также мастерская для починки плуговъ машинъ и орудія.

11. Reclama depozitului de mașini și unelte agricole al lui E. Șlimovici, publicată în revista *KEB* nr. 5, 1904.

rusă la Seminarul Teologic. La 1 februarie 1908 este numit redactor al revistei eparhiale (*KEB* 1913b). În anul 1910 devine redactor doar al părții neoficiale. Al celei oficiale este numit A. Bogoiavlenski, secretarul Consistoriului. În calitate de cenzor în acest răstimp a lucrat Andrei Parhomovici.

Deși taxa la anunțuri a fost publicată până în ultimul număr al revistei, reclamele firmelor după 1914 dispar din Buletin. Anunțătorii refuză de a se folosi de serviciile organului bisericesc. Cu toate acestea, pe paginile revistei apar adresări din partea redacției referitoare la condițiile de publicare a reclamelor. În una din ele, intitulată *Din partea redacției*, se menționa: conform hotărârii șefului districtului militar Odesa și guvernatorului general, generalul de infanterie Ebelon, redacția anunță că în baza deciziei Preasfinției Sale despre înregistrarea anunțurilor, persoanele care vor să prezinte spre publicare anunțuri la redacția „Vedomstiilor” eparhiale din Chișinău, sunt obligați să îndeplinească următoarele condiții, fără de care anunțul nu va fi publicat: 1. Anunțul trebuie scris de mână și semnat chiar de anunțător; 2. Este necesar de a indica adresa concretă, funcția, numele, prenumele și numele după tată al anunțătorului; 3. Semnătura și locul de trai al anunțătorului străin trebuie să fie documentată (*KEB*

ПРОДАЖА
ЦЕРКОВНОЙ УТВАРИ,
ОБРАЗОВЪ
въ серебряныхъ
— и —
впиковыхъ ризахъ,
парчи серебряной
и аплике,
готовыхъ ризъ
шитыхъ плащаницъ,
ХОРУРГВЕЙ
МЕТАЛЛИЧЕСКИХЪ
— и —
СУКОННЫХЪ,
паникаделъ,
церковныхъ
подсвѣчниковъ

МАГАЗИНЪ

ЦЕРКОВНОЙ УТВАРИ

Давида Θεодоровича

КАРА-СТОЯНОВА

въ Кишиневѣ,

магазины: главный маг. на Алесанд. ул., уг. Михайл.
домъ Соборный, 2-й маг. на Харлаш. ул. № 53.

Большой выборъ Иконъ Серафима Саровскаго.

КОЛОКОЛА

ФИНЛЯНДСКАГО ЗАВОДА

Допускается разсрочка платежа.

НА ВСѢ ЦЕРКОВНЫЯ УТВАРИ ПРИНИМАЮ ЗАКАЗЫ
ПО ВСЕМА ДОСТУПНЫМЪ ЦѢНАМЪ.

ПРОДАЖА
серебряныхъ,
МЕЛЬХИОРОВЫХЪ
— и —
БРОНЗОВЫХЪ
вещей,
САМОВАРОВЪ
разныхъ фабрикъ,
КОФЕЙНИКОВЪ,
столовыхъ ножей
разныхъ фабрикъ,
КЛЕЕНОКЪ
заграничныхъ
— и —
русскихъ фабрикъ,
МОСКОВСКИХЪ
СУНДУКОВЪ,
чемодановъ
и т. п. предметовъ

12. Caseta publicitară a magazinelor de obiecte bisericești ale lui D. Kara-Stoianov, publicată în revista *KEB* nr. 4, 1904.

1915). Este știut, că reclamele din presa laică erau cenzurate de șeful Poliției, în competența căruia intra verificarea actelor de confirmare a activității legale a întreprinderilor, firmelor etc. Buletinul avea cenzorul său, în competența căruia intra, probabil, și cenzurarea reclamelor. Dar din adresa de mai sus a redacției, se vede că publicarea reclamelor, ca și editarea integrală a organului bisericesc, era supravegheată de Preasfinția Sa, Arhiepiscopul Basarabiei.

Cercetând colecția de reviste, am constatat ofertele anunțătorilor, care și-au promovat serviciile și produsele pe paginile organului oficial al eparhiei Chișinăului și Hotinului. Ofertele erau diverse, începând cu cele ale magazinelor bisericești, atelierelor de pictare a icoanelor, atelierelor de croitorie a veșmintelor bisericești și terminând cu cele ale uzinelor și fabricilor, depozitelor, caselor de comerț, magazinelor de instrumente muzicale, de cărți, de manufactură și de blănuri, a birourilor bancare, instituțiilor medicale etc.

Am menționat deja, că unul din primele magazine bisericești din Chișinău a fost cel al negustorului F.I. Ivanov din strada Zolotaia, afacere preluată de F.A. Iusov. Un alt magazin a fost cel al negustorului Petru Boburov, deschis în anul 1880. Iată cum anunța el despre aceasta în rubrica *Anunțuri* din nr. 1, 1881 al „Vedomstiilor” din Chișinău: am onoarea de a aduce la cunoștință cumpărătorilor, că din 25 noiembrie am început comerțul în Chișinău cu următoarele lucruri bisericești: candelebre argintate, Evanghelii cu ferecătură din argint și bronz, sfeșnice de aramă, diferite potire cu dispozitive din argint, sicrie cu capac suflate cu argint, cruci din argint și suflate cu argint, cruci de blagoslovire din argint și bronz confecționate prin metoda de ștemuire, vase pentru mir din argint și suflate cu argint, cădelnițe de aur, coroane, cupe pentru agheasmă, sfeștoace, prapore/steaguri din stoffe, veșminte din catifea și din pânză de in cusute cu brocart argintiu, epitafe de argint. Pentru toate mărfurile se primesc comenzi cu achitări în

ВЕСЪ ЗАПРОСА.

**СИБИРСКІЙ МѢХОВОЙ
МАГАЗИНЪ**

И. А. БѢЛОЦЕРКОВСКАГО

въ г. Кишиневѣ,
по Александровской улицѣ, рядомъ съ магазиномъ
Бр. ФИТОВЫХЪ,

доводить до свѣдѣнія Гг. почтенныхъ покупателей, что
къ ПРЕДОТЛОЩЕМУ ЗИМНЕМУ СЕЗОНУ
ПОЛУЧЕНЫ

**ВСЕВОЗМОЖНЫЕ МУЖСКІЕ и ДАМСКІЕ
МѢХА,**

ГОТОВЫЯ ШУБЫ, ШАПКИ и ДРУГІЕ
МѢХОВЫЕ ТОВАРЫ
ВЪ ГРОМАДНОМЪ ВЫБОРѢ

и

КО САМЫМЪ УМѢРЕННЫМЪ
ЦѢНАМЪ.

13. Reclama magazinului de blănuri al lui I.A. Beloțerkovski, publicată în revista *KEB* nr. 16, 1899.

ИКОНОСТАСНАЯ

и

**ХУДОЖЕСТВЕННО-ИКОНОМАСНАЯ
МАСТЕРСКАЯ**

Фирмы „БАТАЛИНЪ и ПРОХОРЕНКО“

НИШИНЕВЪ. Бессарабская губернія
Харлампіевская улица домъ № 4-й.

ВЪ МАСТЕРСКОЙ

ПРИНИМАЮТСЯ ЗАКАЗЫ НА ВСѢ ЦЕРКОВНЫЯ РАБОТЫ,
КАКЪ-ТО:

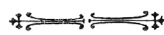
иконостасы, иконы, образа для иконостасовъ съ живописными
и золочеными, чеканными и пированными фонами, поновленіе
старыхъ иконъ, украшеніе церквей священо-историческою
живописью и орнаментами, перезолота старыхъ иконостасовъ
и полный ремонтъ церквей.

ВСѢ ЗАКАЗЫ ИСПОЛНЯЮТСЯ

АККУРАТНО и НЕ ДОРОГО,

а иконы художественно и вполне согласно со стилемъ и уставомъ
Православной Церкви и указаніями Святейшаго Синода.

*Желающіе заказать иконостасъ благоволятъ прислать
размѣры или планъ церкви, по полученіи котораго
немедленно будетъ составленъ проектъ иконостаса и
послано доверенное лицо для заключенія договора на
м.стѣ.*

14. Reclama atelierului de pictare a icoanelor „Batalin-Prohorenco”, publicată în revista *KEB* nr. 6, 1903.

prealabil. Magazinul expediază marfa conform cerințelor, conștiincios și cu acuratețe, acceptă plata în rate pentru biserici cu condiția prezentării unui certificat autentificat de preotul bisericii. Magazinul se află pe strada Haralampievskaja, în casa lui Kovalji, lângă biserica Sf. Haralampie. În anunțul din nr. 13, 1882, magazinul propune și clopote ale uzinelor lui Râjov din Harkov, la un preț de 18 ruble, și a lui Samin din Moscova, la prețul de 19 ruble. Magazinul își schimbase sediul în casa lui Strâmbean din strada Haralampievskaja vis-a-vis de magazinul de fierărie al fraților Țâsin.

Negustorul Boburov făcea adeseori donații pentru reparația bisericilor. El este prezent și în lista donatorilor pentru renovarea catedralei din Chișinău în anul 1892, cu o sumă de 15 ruble (KEB 1892b). După moartea lui afacerea a fost gestionată un timp de soția lui. Sunt o serie de numere ale revistei cu anunțuri semnate de soția acestuia precum că magazinul activează și că informația care circulă, că s-a închis era greșită (KEB 1902). Din 1904 afacerea lui Boburov este preluată de D. Spânuț. Chiar din primul anunț „al afacerii preluate în condiții avantajoase de la urmașii lui Boburov”, Spânuț afirma, că magazinul lui propune obiecte și lucruri bisericești la cele mai accesibile prețuri, invitând cumpărătorii să se convingă singuri de aceasta prin vizita la magazin (KEB 1904a). Magazinul se afla în strada Haralampievskaja, casa lui Ivanova. Mai târziu Spânuț schimbă sediul magazinului în strada Alexandrovskaja, în casa Dumei orașenești. Și-a promovat afacerea în multe publicații, inclusiv în Buletinul eparhial. De exemplu, în anul 1905 reclama magazinului lui a fost publicată în nr. 4, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 21, 22 (KEB 1906).

În strada Haralampievskaja nr. 53, în casa proprie, se afla și unul din cele două magazine bisericești pe care le deținea în Chișinău D.F. Kara-Stoianov. Cel de-al doilea magazin se afla în strada Alexandrovskaja, colț cu Mihailovskaja, în casa Soborului. Acest magazin va fi închis, probabil, odată ce în anunțul de mai târziu, se indica doar adresa magazinului din strada Haralampievskaja 53. David Kara-Stoianov a fost cel mai devotat client al revistei. Anunțul lui a început să fie publicat din anul 1902 și a fost publicat, spre deosebire de altele, cel mai des, aproape până la dispariția reclamelor din revistă. Conform datelor din *Indicatul* reclamelor, publicate în anul 1904, reclama

КИТАЙСКИЙ ЧАЙНЫЙ МАГАЗИНЪ
 БЫВШЕЙ ФИРМЫ «АНАНИИ КИЕВСКИЙ»
 Кишиневъ, Пушкинская ул., противъ собора

— РЕКОМЕНДУЕТЪ —

ЧАЙ: всевозможные сорта лучшихъ фирмъ. **КОФЕ:** самые лучшие сорта, сырой, жареный и молотый. **САХАРЪ:** головной, пыльный и песочный. **ШОКОЛАДЪ:** конфеты и какао, русский и заграничный. Чудный выборъ художественныхъ издѣлій, незамѣнимыхъ для подарковъ, изъ бронзы, фарфора, бамбука и т. д. А также масса предметовъ домашняго обихода.

— Цѣны вѣсьма добросовѣстныя и безъ торга. —

На всѣ сорта чая выдаются преміи вещами или скидка деньгами.

15. Anunțul publicitar al magazinului de ceai al fostei firme „Ananii”, publicat în revista KEB nr. 20, 1909.

МУЗЫКАЛЬНЫЙ МАГАЗИНЪ
В. И. ВОРОБЬЕВОЙ,
 Комисіон. Отд. Имп. Рус. Муз. Общ.,
 въ Кишиневѣ, Пушкинская ул. № 25.

Большой выборъ НОТЪ для свѣтскаго и церковнаго пѣнія, а также румынскаго композитора Г. МУЗЫЧЕСКО слѣдующія произведенія:

- 1) Полная литургія на 4 или 8-мъ голосовъ пар. и гол. по 5 руб.
- 2) Литургія св. Іоанна Златоуста одноголосная—2 руб.
- 3) Литургія на 3 или 6-ть голосовъ пар. —75 коп.
- 4) Вечернее Богослуженіе на 8-мъ гласовъ одноголосное въ одномъ томѣ 2 рубля.
- 5) Воскресное вечернее и утреннее Богослуженіе на 8-мъ гласовъ. Первый гласъ 2 руб., а остальные 7 по 1 руб.
- 6) Воскресныя свѣтильны и словословія на 8-мъ гласовъ въ одномъ томѣ 2 рубля.
- 7) Катавасіи (каноны) 12-ти праздниковъ одноголосныя въ одномъ томѣ 1 руб.
- 8) 12 національныхъ мелодій для смѣшаннаго хора пар. и гол. по 1 руб.

Иногородные заказы высылаются наложеннымъ платежемъ.

16. Reclama magazinului muzical al V.I. Vorobiova, publicată în revista KEB nr. 34, 1907.

magazinului lui Kara-Stoianov a fost publicată în următoarele numere: 1-2, 3, 4, 5, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22 (KEB 1904c). Spre deosebire de alte anunțuri apărute până atunci, reclama magazinului lui avea un aspect grafic reușit, alcătuit din chenare cu ornamente florale și îmbinări reușite ale majusculilor și minusculilor. Textul, cu un conținut bine încheat, ocupa un spațiu impunător. Pe paginile Buletinului el era publicat de fiecare dată pe o pagină întregă. Conținutul textului și aspectul grafic, cu mici excepții, n-a fost modificat pe parcursul anilor. Sub acest aspect este întâlnit în multe publicații, editate în această perioadă în Basarabia. Modelul anunțului va fi împrumutat uneori și de concurentul său D. Spânuț, pentru a-și promova magazinul lui în Buletin.

Negustorul David Kara-Stoianov a fost o persoană cunoscută în eparhie. El a îndeplinit mulți ani funcția de staroste la catedrala din Chișinău. Pen-

tru această activitate autoritățile eparhiale îl decorează la 6 mai 1909 cu o medalie de argint (KEB 1909b). A făcut parte din comisia administrativă, formată în septembrie 1911 și condusă de Episcopul Chișinăului și Hotinului Serafim, care s-a ocupat de colectarea mijloacelor bănești, pentru reparația catedralei cu prilejul aniversării a 100 de ani de la anexarea Basarabiei la Imperiul Rus (KEB 1911). Kara-Stoianov a fost criticat de preotul Ieremia Cecan, în calitate de pătimaș, pentru faptul că magazinul lui, folosindu-se de incompetența cumpărătorilor în domeniul comerțului, vindea marfa la un preț de trei ori mai mare decât costul ei de cost (Наше объединение 1911). Deși, îi făcea o reputație negativă magazinului, preotul I. Cecan mai publică un timp reclama lui Kara-Stoianov pe paginile revistei lui.

Printre clienții organului eparhial au fost și unele ateliere de pictare a icoanelor și iconostaselor din Chișinău. În Basarabia s-au deschis ore speciale de pictare a icoanelor în anul 1874, la Seminarul Teologic (Пархонович 1882, 104). La început s-a planificat deschiderea a două ore la Seminar și două la Școala de băieți din Chișinău. Cel care a solicitat Sfântului Sinod permisiunea de a deschide astfel de ore, a fost Arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului Pavel (1871-1881). Cauza ar fi fost lipsa de pictori de icoane în Basarabia, care ar picta iconostase și dorința de a pune capăt prezenței în bisericile basarabene a chipurilor urâte și fără de gust (avea în vedere icoanele populare zugrăvite de meșterii populari). Sfântul Sinod a permis deschiderea acestor ore, însă finanțarea lor urma să aibă loc din contul finanțelor eparhiei locale. Redacția Buletinului eparhial a alocat în acest scop 200 de ruble în anul 1874. Faptul că la Seminarul Teologic s-au predat ore de pictare a icoanelor îl confirmă și următorul extras dintr-un anuar al Seminarului: „În anul 1913 s-a serbat cu mare solemnitate centenarul Seminarului. Încă din anul 1912 au început pregătirile spre această importantă comemorare (de altfel rară în viața școlilor). S-au scos la evidență bogățiile școlii: frumoasa bibliotecă a fost prezentată prin tabele statistice, diagrame etc. Sala de pictură bisericească a prezentat o frumoasă expoziție de lucrări ale elevilor” (Popovici 1926, 31). Nu cunoaștem pentru moment vreun pictor de icoane absolvent al Seminarului. În Chișinău, însă, din a doua jumătate a secolului XIX, au activat o serie de ateliere de pictare a icoanelor și iconostaselor. Lucrul acesta îl confirmă reclamele acestora, publicate

atât în Buletinul eparhial, cât și în alte publicații basarabene.

Pictorul de iconostase Volohov anunța în 1882 următoarele: „mă ocup deja de mulți ani cu meseria de pictare a iconostaselor și zugrăvirea bisericilor. Având în Chișinău proprietate imobilă, care poate servi drept garant în antreprize, propun serviciile mele „blagocinilor”, preoților din biserici și stareților mănăstirilor. Locuiesc în casa proprie, în sectorul 1 al Chișinăului, în strada Iașilor, vis-à-vis de clădirea progimnaziului” (KEB 1882a).

Unul din primele ateliere, care-și promova serviciile pe paginile organului bisericesc a fost și atelierul de pictare a icoanelor și de zugrăvire a bisericilor al lui Vasile Braga, deschis în anul 1879. În anul 1895 proprietarul anunța, că-și schimbă localul din strada Armeanskaia, în casa proprie, situată la colțul străzilor Nicolaevskaia și Svečnaia nr. 21 (KEB 1895).

Pictorul de iconostase Efim Prohorencu propunea servicii de pictare a noilor iconostase, refacere și înnoire a celor vechi, reparația bisericilor și zugrăvirea acestora, începând cu anul 1899. Atelierul lui se afla la colțul străzilor Gubernskaia și Kievskaia, în curtea Clubului de vânători. Din anul 1903 îl are ca asociat pe Batalin. Atelierul de pictare a icoanelor și iconostaselor, de reparație și construcție a bisericilor al firmei „Batalin și Prohorencu”, se afla în strada Haralampievkaia nr. 4. Proprietarii atelierului afirmau, că comenzile se efectuează cu acuratețe, la prețuri moderate, iar icoanele din punct de vedere artistic corespund stilului și statutului Bisericii Ortodoxe și cerințelor Sfântului Sinod. Cei ce doreau să comande iconostase erau rugați să trimită mărimile sau planul bisericii, după care urma să se facă proiectul iconostasului, cu care un lucrător de încredere pleca la fața locului pentru a încheia contractul de efectuare a lucrărilor. La începutul anului 1911 Efim Prohorencu înștiința clerul basarabean că, în curând, în eparhia Chișinăului, își va începe activitatea Biroul Tehnic și de Construcții, care va avea în competența sa reparația și construcția bisericilor (Наше объединение 1911). În personalul Biroului urmau să intre arhitecți, ingineri, constructori-tehnici, antreprenori, meșteri, pictori de icoane, mecanici-lăcătuși, tencuitori, proprietari de magazine bisericești și alte persoane. Se promitea, că toate lucrările se vor executa cu acuratețe și calitativ, la prețuri convenabile. Tot aici se mai menționa că, până la deschiderea Bi-

roului, doritorii să se adreseze lui E. Prohorenco, orașul Chișinău, str. Haralampievskaja 4. Cel mai probabil, că E. Prohorenco, care deținea un atelier de icoane în Chișinău, urma să devină administratorul acestui Birou.

În anul 1913, E. Prohorenco a efectuat lucrări de înnoire a iconostasului bisericii Sf. Nicolae din satul Borosenii Noi, județul Bălți, încasând pentru servicii o sumă de 200 de ruble³.

În mediul picturilor bisericești din Basarabia de la limitele secolelor XIX-XX, se infiltrază profesioniștii, precum F. Moleavin, P. Piskariov, P. Șilingovski (Stăvilă 2011, 38). F.I. Moleavin deținea un atelier de pictare a icoanelor în Chișinău în strada Kievskaja, între Benderskaia și Izmailovskaia, în casa proprie nr. 33 (Друг 1914a). Realiza comenzi de iconostase noi, chivoturi, rame, cât și lucrări de înnoire cu aur a vechilor icoane, zugrăvea biserici.

Ziarul *Drug* face publicitate (reclama lui este prezentă în multe numere din anul 1914) unui alt atelier de zugrăvire a icoanelor și iconostaselor, cel al lui G.V. Lavrov din strada Andreevskaja, între Nemețkaia și Meșcianskaia, care primea comenzi cu achitări în rate în decursul a trei ani. Mai oferea servicii de construcție a bisericilor (Друг 1914, b).

Pictorul de icoane Condrat Sidenco anunța, că atelierul lui a trecut în colțul străzilor Svecinaia și Șmidt, în apropierea bisericii Ciuflea. Îndeplinea lucrări de pictare a iconostaselor, de înnoire cu aur a lor, cât și lucrări de reparație a bisericilor (Друг 1914, c)

În lista atelierelor de pictare a icoanelor se înscrie și atelierul model al lui Prohor Talagaev din str. Alexandrovskaja, casa proprie nr. 6 colț cu Vogzalnaia (Наше объединение 1911). Atelierul primea comenzi în diferite stiluri: la iconostase noi, chivoturi⁴, baldachine, efectua lucrări de șteuire a icoanelor cu aur, cât și înnoirea cu aur a celor vechi. Realiza comenzi de zugrăvire a bisericilor în diverse stiluri cu acuarelă și vopsele în ulei. Dispunea de schițe de icoane ale celor mai renumiți pictori. Repara și primea comenzi de construire a bisericilor.

Cu pictarea iconostaselor și înnoirea cu aur a lor se ocupa și atelierul lui Maxim Platonov, din Chișinău, strada Guțulevca 72.

³ ANRM, f. 208, inv. 4, d. 3984, p. 24.

⁴ Chivot - cutiuță așezată în altar în care se păstrează cuminicătura rezervată celor care se împărtășesc în caz de boală, înainte de moarte etc.

17. Caseta publicitară a atelierului de pictare a icoanelor al lui F.I. Moleavin, publicată în ziarul *Друг* nr. 15, 1914.

18. Reclama atelierului de pictare a icoanelor și iconostaselor al lui G.V. Lavrov, publicată în ziarul *Друг* nr. 81, 1914.

18. Reclama atelierului de pictare a icoanelor și iconostaselor al lui C. Sidenco, publicată în ziarul *Друг* nr. 77, 1914.

Reclamele atelierelor de pictare a icoanelor și iconostaselor, prezentate mai sus sunt o mărturie evidentă că, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în iconografia din Basarabia apar artiștii cu studii speciale, dominând arta religioasă către începutul secolului XX. Icoana basarabeană, a căruia suport general l-a constituit icoana populară

și cea mănăstirească, începe să fie pictată și de artiștii plastici (Stavila 2011, 62).

Croitorii de veșminte bisericești veneau și ei cu oferte pentru preoții basarabeni. K.N. Ceaev din strada Haralampievskaia nr. 40, de lângă hotelul „Petersburg” primea comenzi la tot felul de veșminte bisericești la cele mai moderate prețuri (KEB 1904b). În anul 1905 reclama lui a fost publicată în 5 numere ale Buletinului: 4, 12, 15, 16, 23 (KEB 1906). Atelierul de croitorie a veșmintelor bisericești al lui K.N. Ceaev a activat o perioadă îndelungată la Chișinău. La 1912 îl găsim cu sediul schimbat în strada Armeanskaia, colț cu Fontanaia. Îndeplinea comenzi la rase, odăjdii, stihare, camilafce, scufii etc. din stofe personale (Объединение 1912b).

În Buletinul eparhial și-a promovat serviciile și vestitul croitor de veșminte duhovnicești din Chișinău, Filimon Pavalachi. O perioadă de timp Pavalachi a arendat spațiul pentru atelierul său în Casa Soborului din strada Alexandrovskaja. Anterior am dat și o ilustrație a localului acestui atelier (Serjant 2009, 214). În anul 1913, lărgindu-și afacerea, trece în magazinul nr.4 din strada Alexandrovskaja, lângă hotelul „Național”. Angajând croitori iscusiți din Moscova și Kiev, îndeplinea cu acuratețe impecabilă comenzile la rase, stihare, scufii, anterie, camilafce. Atelierul dispunea de stofe din brocart ale celor mai renumite fabrici cu ornamente în stil rusesc și bizantin. Dispunea și de veșminte gata cusute. Repara pe cele vechi. Îndeplinea comenzi urgente în timp de 24 ore. Iată unele prețuri ale atelierului: sfitele⁵ costau de la 20 de ruble în sus, un stihar de diacon de la 17 ruble în sus, o camilafcă sinodală de la 6 ruble, o scufie sinodală de la 4 ruble, scufiile negre de la 1 rublă 50 copeici în sus (KEB 1913c).

Afacerea lui Filimon Pavalachi continuă și în perioada interbelică. În Anuarul orașului Chișinău și al județelor din Basarabia cu Calendarul pe anul 1924, editat de S. Șapocinic, proprietar al unei Agenții de publicitate, strada Sinadino 45, găsim o reclamă a magazinului de manufactură și salonul de haine bărbătești, preoțești și de dame din strada Alexandru cel Bun nr. 98. De data aceasta F. Pavalachi propunea publicului un sortiment bogat de haine, primea comenzi la haine și veșminte preoțești la prețuri în afara concurenței.

⁵Sfită - veșmânt preoțesc larg și fără mâneci, care se poartă în timpul slujbei peste celelalte haine

Ne-am oprit mai detaliat asupra reclamelor cu subiecte ce țin de asigurarea lăcașelor sfinte cu obiectele necesare în organizarea serviciului divin și consumul nemijlocit al slujitorilor bisericilor și mănăstirilor, remarcând în linii generale persoanele, firmele locale (revista publică și reclame ale firmelor străine, îndeosebi, din Kiev, Odesa, Moscova, Cernigov etc.), care și-au făcut publicitate în organul oficial al eparhiei. Dar, numărul ofertanților a fost cu mult mai mare. Printre aceștia au fost: Biroul bancar al lui M. Mazur, preluat de la R. Balșin; Uzina metalurgică a lui Ș. Serbov; Depozitul cu mărfuri farmaceutice, cosmetologice și de fotografiat al lui Kionigșat; Magazinul de manufactură al casei de comerț „Kogan și fiul”; Depozitul de instrumente muzicale al lui R.K. Sicora; Spitalul de femei cu secția „Noi-născuți” a doctorului obstetrician N.I. Gojanskaia; Cabinetul dentar și laboratorul ortodontic al lui Zelțman; Institutul ortopedic al doctorului Ziberștein; Librăria și Papetăria „Образование” a lui Șlimovici; Magazinul de blănuri și Biroul bancar ale lui Beloțerkovski; Biroul bancar al lui P.M. Tumarkin; Depozitul de mașini agricole al lui E. Șlimovici; Fabrica lui Bacumski; Magazinul de cărți al lui N.O. Șah; Magazinul muzical al V.I. Vorobiova; Casa de comerț „Șustov” (cu vinuri bisericești); Magazinul de încălțăminte al lui Iacovenco; Magazinul de ceai chinezesc al fostei firme „Ananii” din Kiev; Magazinul de manufactură al lui A. Șestopovalov etc.

După cum observăm, produsele și serviciile propuse de aceste firme sunt diverse. Ele conțin oferte pentru satisfacerea cerințelor cotidiene ale omului. Iar revista, ca orișice organ de presă, și-a îndeplinit misiunea de a fi, pe lângă toate celelalte, și un mediu purtător de reclamă.

Așadar, în urma cercetărilor efectuate putem constata că, anii de apariție a reclamei comerciale în Buletinul Eparhiei Chișinăului și Hotinului, pot fi considerați anii '90 ai secolului XIX (anunțuri cu subiecte editoriale apar chiar din primele numere). Evoluția reclamelor a avut un caracter instabil, care duce la dispariția acestora în ultimii ani de editare. Rolul reclamei în editarea Buletinului a fost doar parțial și nici de cum substanțial, dat fiind faptul că autoritățile oficiale bisericești, în grija cărora era supravegherea editării lui, n-au dat importanță reclamei, ca sursă de obținere a finanțelor.

Bibliografie

- Anuarul 1924:** Anuarul orașului Chișinău și al județelor din Basarabia cu Calendarul pe anul 1924 (Chișinău 1924).
- Danilov 2012:** M. Danilov, Presa și cenzura în Basarabia. Documentar sec. XIX - înc. sec. XX (Cnișinău 2012).
- Malahov 1999:** L. Malahov, *Revista Kișinevske Eparhial'nye Vedomosti* în colecția MNIM. Tyrageția VIII, 1999.
- Popovici 1926:** C. Popovici, Anuarul Seminarului Teologic Superior „Mitropolitul Gavril Bănulescu-Bodoni” din Chișinău (Chișinău 1926).
- Popovschi 2000:** N. Popovschi, Istoria bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși (Chișinău 2000).
- Serjant 2009:** V. Serjant, Unele reflecții asupra mecanismului efectuării reclamei în Basarabia (sf. sec. XIX - înc. sec. XX). *Tyrageția* s.n. III/2, 2009, 213-221.
- Stavilă 2011:** T. Stavilă, Icoana basarabeană din secolul XIX (Chișinău 2011).
- Друг 1914a:** Друг, №15 (Кишинев 1914).
- Друг 1914b:** Друг, №81 (Кишинев 1914).
- Друг 1914c:** Друг, №77 (Кишинев 1914).
- КЕВ 1867:** Кишиневские епархиальные ведомости, №10 (Кишинев 1867).
- КЕВ 1868:** Кишиневские епархиальные ведомости, №5-6 (Кишинев 1868).
- КЕВ 1871:** Кишиневские епархиальные ведомости, № 2 (Кишинев 1871).
- КЕВ 1873:** Кишиневские епархиальные ведомости, №9 (Кишинев 1873).
- КЕВ 1881:** Кишиневские епархиальные ведомости, №1 (Кишинев 1881).
- КЕВ 1882a:** Кишиневские епархиальные ведомости, №3 (Кишинев 1882).
- КЕВ 1882b:** Кишиневские епархиальные ведомости, №13 (Кишинев 1882).
- КЕВ 1891:** Кишиневские епархиальные ведомости, №23 (Кишинев 1891).
- КЕВ 1892a:** Кишиневские епархиальные ведомости, №1-2 (Кишинев 1892).
- КЕВ 1892b:** Кишиневские епархиальные ведомости, №4 (Кишинев 1892).
- КЕВ 1895:** Кишиневские епархиальные ведомости, №1-2 (Кишинев 1895).
- КЕВ 1902:** Кишиневские епархиальные ведомости, №16 (Кишинев 1902).
- КЕВ 1904a:** Кишиневские епархиальные ведомости, №12 (Кишинев 1904).
- КЕВ 1904b:** Кишиневские епархиальные ведомости, №23 (Кишинев 1904).
- КЕВ 1904c:** Кишиневские епархиальные ведомости, №24 (Кишинев 1904).
- КЕВ 1906:** Кишиневские епархиальные ведомости, №2 (Кишинев 1906).
- КЕВ 1908:** Кишиневские епархиальные ведомости, №10 (Кишинев 1908).
- КЕВ 1909a:** Кишиневские епархиальные ведомости, №18 (Кишинев 1909).
- КЕВ 1909b:** Кишиневские епархиальные ведомости, №24 (Кишинев 1909).
- КЕВ 1911:** Кишиневские епархиальные ведомости, №40 (Кишинев 1911).
- КЕВ 1913a:** Кишиневские епархиальные ведомости, №1 (Кишинев 1913).
- КЕВ 1913b:** Кишиневские епархиальные ведомости, №12 (Кишинев 1913).
- КЕВ 1913c:** Кишиневские епархиальные ведомости, №42 (Кишинев 1913).
- КЕВ 1915:** Кишиневские епархиальные ведомости, №33 (Кишинев 1915).
- КЕВ 1916:** Кишиневские епархиальные ведомости, №44 (Кишинев 1916).
- Кочмар 2010:** В.С. Кочмар, Епархиальные ведомости как источник изучения православия Юга Украины. В: Вестнике Одесского Национального Университета, том 15, выпуск 21 (Одесса 2010), 44-54.
- Наше Объединение 1909:** Наше объединение, №1 (Кишинев 1909).
- Наше Объединение 1911:** Наше объединение, №1-2 (Кишинев 1911).
- Обзор 1911:** Обзор Бессарабской губернии за 1910 год (Кишинев 1911).
- Объединение 1912a:** Объединение, №4 (Кишинев 1912).
- Объединение 1912b:** Объединение №24-25 (Кишинев 1912).
- Пархомович 1882:** И. Пархомович, Краткий исторический очерк архипастырской деятельности в Бессарабии Высокопреосвященнейшего Павла Архиепископа Кишиневского и Хотинского с 1871-1881 (Кишинев 1882).

The magazine „Kishinyovskie Eparkhial'nye Vedomosti” („Chisinau Diocesan Journal”) as a means of advertising (1867-1917)

Abstract

The topic of this article relates to the area of advertising. It reflects the implementation of advertising in the official religious magazines; in this case we are talking about the magazine „Kishinyovskie Eparkhial'nye Vedomosti” („Chisinau Diocesan Journal”). This Bessarabian periodical was published for more than 50 years. Its publication was an important event in the spiritual life of the entire diocese and clergy. Advertisements were placed in the informal part of the publication. Investigation of the collection of magazines from the National Museum of History of Moldova led us to the conclusion that the first advertisements were devoted exclusively to publishing issues. Commercial advertising appears towards the end of the 19th century. Its development was unstable, which led to its disappearance in recent years of edition. The role of advertising in the diocesan publication was modest and insignificant, as the church authorities have not seen the advertisement as a source of obtaining finance. However, the magazine performed advertising functions. There were published advertisements of Chisinau shopkeepers who traded church utensils, of iconographic workshops for painting icons and iconostases, tailoring establishments making church vestments. The list of advertisements includes a number of local companies that offered consumers – Bessarabian priests products and services related to everyday life.

List of illustrations:

1. Information on the cost of advertisements in the magazine „Kishinyovskie Eparkhial'nye Vedomosti” (KEV), published in no. 10, 1908.
2. Page from the index of advertisements for 1905, published in KEV no. 2, 1906.
3. Fragment of advertisement of F. Ivanov's church goods store, published in KEV no. 5-6, 1868.
4. Advertisement of S. Bolgarov's fretwork factory, published in KEV no. 22, 1871.
5. Advertising of E. Prokhorenko's iconostasis workshop, published in KEV no. 20, 1899.
6. Advertising of E. Shliomovich's book and stationery store „Education”, published in KEV no. 19, 1900.
7. Advertising of A. Koenigschatz's warehouse of pharmaceutical and cosmetic products, published in KEV no. 5, 1900.
8. Ad unit of N. Gozhanskaya's women's clinics with maternity, published in KEV no. 13, 1901.
9. Ad unit of N.O. Shakh's bookstore, published in KEV no. 5, 1904.
10. Advertising of D. Spynulov's church utensils store, published in KEV no. 12, 1904.
11. Advertising of E. Shliomovich's warehouse of agricultural machines and implements, published in KEV no. 5, 1904.
12. Ad unit of D. Kara-Stoyanov's church utensils store, published in KEV no. 4, 1904.
13. Advertising of I.A. Belotserkovsky's fur shop, published in KEV no. 16, 1899.
14. Advertising of the „Batalin and Prokhorenko” icon workshop, published in KEV no. 6, 1903.
15. Tea shop advertisement, published in KEV no. 20 for 1909.
16. Advertising of V.I. Vorobyova's musical instruments shop, published in KEV no. 34, 1907.
17. Ad unit of F.I. Molyavin's iconostasis workshop, published in the newspaper „Drug” („Friend”) no. 15, 1914.
18. Advertising of G.V. Lavrov's icons and iconostasis workshop, published in the newspaper „Drug” („Friend”) no. 81, 1914.
19. Advertisement of the iconostasis master K.A. Sidenko, published in the newspaper „Drug” („Friend”) no.77, 1914.

Журнал «Кишиневские епархиальные ведомости» как средство рекламы (1867-1917 гг.)

Резюме

Тема данной статьи связана с областью рекламы. Она отражает процесс осуществления рекламы в религиозных официальных органах, в нашем случае речь идет о журнале «Кишиневские епархиальные ведомости». Это бессарабское издание выходило на протяжении 50 лет. Его публикация представляла собой важное событие в духовной жизни всей епархии и духовенства. Рубрика объявлений помещалась в неофициальной части издания. Изучение коллекции журналов из фондов Национального музея истории Молдовы позволяет заключить, что первые объявления были посвящены исключительно издательским вопросам. Коммерческая реклама появляется в журнале к концу XIX века. Ее развитие носило неустойчивый характер, что привело к ее исчезновению в последние годы издания журнала. Роль рекламы в этом епар-

хияльном издании была скромной и несущественной, так как церковные власти не видели в ней источника получения денежных средств. Однако, журнал все же выполнял рекламные функции. Здесь публиковались объявления владельцев магазинов, торговавших церковной утварью, иконописных и иконостасных мастерских, мастерских по пошиву церковных облачений, действовавших в Кишиневе. Среди объявлений встречается реклама нескольких местных фирм, предлагавших потребителям – бессарабским священникам бытовые товары и услуги.

Список иллюстраций:

1. Информация о стоимости рекламных объявлений в журнале «Кишиневские епархиальные ведомости» (КЕВ), опубликованная в №10 за 1908 год.
2. Страница рекламного указателя за 1905 год, опубликованного в журнале КЕВ №2 за 1906 год.
3. Фрагмент объявления магазина церковных товаров Ф. Иванова, опубликованного в журнале КЕВ №5-6 за 1868 год.
4. Рекламное объявление фабрики лепных работ С. Болгарова, опубликованное в журнале КЕВ №22 за 1871 год.
5. Реклама иконостасной мастерской Е. Прохоренко, опубликованная в журнале КЕВ №20 за 1899 год.
6. Реклама книжного и писчебумажного магазина «Образование» Э. Шлиомовича, опубликованная в журнале КЕВ №19 за 1900 год.
7. Реклама склада аптекарских и косметических товаров А. Кенигшаца, опубликованная в журнале КЕВ №5 за 1900 год.
8. Рекламный блок женской лечебницы с родильным отделением врача Н. Гожанской, опубликованный в журнале КЕВ №13 за 1901 год.
9. Рекламный блок книжного магазина Н.О. Шаха, опубликованный в журнале КЕВ №5 за 1904 год.
10. Реклама магазина церковной утвари Д. Спынулова, опубликованная в журнале КЕВ №12 за 1904 год.
11. Реклама склада земледельческих машин и орудий Э. Шлиомовича, опубликованная в журнале КЕВ №5 за 1904 год.
12. Рекламный блок магазинов церковной утвари Д. Кара-Стоянова, опубликованный в журнале КЕВ №4 за 1904 год.
13. Реклама мехового магазина И.А. Белоцерковского, опубликованная в журнале КЕВ №16 за 1899 год.
14. Реклама иконописной мастерской фирмы «Баталин и Прохоренко», опубликованная в журнале КЕВ №6 за 1903 год.
15. Рекламное объявление чайного магазина, опубликованное в журнале КЕВ №20 а 1909 год.
16. Реклама музыкального магазина В.И. Воробьевой, опубликованная в журнале КЕВ №34 за 1907 год.
17. Рекламный блок художественно-иконостасной мастерской Ф.И. Молявина, опубликованный в газете «Друг» №15 за 1914 год.
18. Реклама иконописной и иконостасной мастерской Г.В. Лаврова, опубликованная в газете «Друг» №81 за 1914 год.
19. Рекламное объявление иконостасного мастера К.А. Сиденко, опубликованное в газете «Друг» №77 за 1914 год.

11.03.2014

Vera Serjant, Muzeul Național Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova

